

0. Voorwoord

Op 18 oktober '99 kwam de 'denktank', bestaande uit ds. C.G.J. de Jonge, dhr. J. van Oostrum, dhr. H. Peters en ds. E.J. Veldman, voor het eerst bij elkaar. Het gesprek werd voorgezeten door dhr. D. Feil, lid van het moderamen van CK/KAZ. Het idee van een denktank is geopperd in het predikantenoverleg n.a.v. de gesprekken met ds. H. Oortgiesen om begaanbare wegen te vinden voor de toekomst, zowel individueel als gezamenlijk (voorjaar '99). Naast de organisatorische gedachten van het COSS-rapport, werd een verdere inhoudelijke verdieping wenselijk geacht. De CK/KAZ gaat akkoord met een opdracht zoals die door de commissie ter bespreking van het COSS-rapport is voorgesteld. De 'denktank' achtte de opdracht te breed, gezien de beschikbare tijd (rapportage in januari 2000) en stelt een smallere opdracht voor, die in de novembervergadering van CK/KAZ is gepasseerd.

De opdracht van de commissie zou zijn een visie te ontwikkelen over "hoe willen we gemeente zijn / hoe krijgen we een vitale gemeente?" De commissie meent dat de lat - gezien de beschikbare tijd (rapportage in januari 2000) - een stukje lager gelegd dient te worden: het gaat om een aanzet tot visieontwikkeling.

De commissie ziet het als zijn taak:

- 1. een beeld te vormen van de vitaliteit van de diverse wijkgemeenten, waarbij het vermoeden bestaat dat die vitaliteit per wijkgemeente van kleur verschilt:
de één is sterk hierin, de ander daarin en het gaat niet aan de ene wijkgemeente langs de meetlat van de andere te leggen.
De commissie vormt dit beeld aan de hand van gesprekken met 'ervaringsdeskundigen' uit de diverse wijkgemeentes en aan de hand van de kennis die in de commissie aanwezig is.*
- 2. een beeld te krijgen van ontwikkelingen in steden en plaatsen elders in het land als mogelijke spiegel voor Enschede.
De commissie vormt dit beeld aan de hand van gesprekken met ds. Jan Oortgiessen (werkbegeleiding SoW-kerk) en prof. Johan Pasveer (emeritus hoogleraar kerkopbouw)*
- 3. aan de hand van de beeldvorming opties aanreiken aan de AK als aanzet tot een ontwikkeling van visie op de toekomst van de kerk in Enschede.*

De 'denktank' hecht er aan dat haar rapportage gezien wordt als een *aanzet* tot visie-ontwikkeling en beziet haar naam met een knipoog. Het gaat om een *impressie* en niet om een analyse. De 'ervaringsdeskundigen' waren nog te vaak wijkpredikanten en ervaren leden van wijkkerkenraden en nog te weinig 'gewone' gemeenteleden. Er ontbreken impressies van de buitengewone wijkgemeente rond de Bethelkerk en het Citypastoraat. Tijdgebrek en daarom keuzen moeten maken, waren de oorzaak. Verder is het beeld van ontwikkelingen elders minimaal, omdat de gesprekken met Oortgiesen en Pasveer zich toespitsten op de situatie in Enschede.

De rapportage is analoog aan de geformuleerde opdracht ingedeeld: 1. De impressies van de wijkgemeenten. 2. De gesprekken met ds. Oortgiesen en prof. Pasveer. (met als onderlegger een recent verslag van een brainstormronde uit het predikantenoverleg) 3. Aanbevelingen van de 'denktank'.

Rest ons nog te zeggen dat het werk door de leden van de 'denktank' als inspirerend is ervaren. Wij hopen dat de lezer dit terug zal vinden in deze eindrapportage. Veel leesplezier gewenst.

1. Impressies

1.1 De kracht van de gemeente rond de Apostel Thomaskerk

- Een belangrijke kracht van de gemeente rond de Apostel Thomaskerk is het *kringwerk*: zelfstandige groepen met een eigen samenhang, waarin plaats is voor ontmoeting en gesprek; een plek waar men met elkaar kan doorpraten over zingevingvragen. Naast de eredienst en het individueel pastoraat, behoort het kringwerk tot de drie pijlers van het kerkenwerk van de ATK.
- De gemeente kent een zevental kringen, gericht op verschillende leeftijdscategorieën:
 - ◊ een catechesekring voor jongeren van 12 – 17 jaar;
 - ◊ een catechesekring voor 18 – 30 jarigen;
 - ◊ een jonge-gezinnenkring;
 - ◊ een jonge-gemeentekring;
 - ◊ een ochtendkring waarin men rond een boek in gesprek komt;
 - ◊ een bijbelkring;
 - ◊ een meer stedelijke kring (Rabbinica) gericht op Joodse / theologische lectuur.
- Enkele andere kenmerken van de kringen:
 - ◊ De groepen worden goed bezocht. Het werk kalft niet af: de kringen bestaan al jaren. Er is blijkbaar behoefte om in een vertrouwde sfeer van gedachten te wisselen over ‘meer-dan-het-gewone’.
 - ◊ Meestal zijn het maandelijkse bijeenkomsten van zo’n vijf kwartier.
 - ◊ De kringen vinden thuis plaats; de sfeer is gemoedelijk. Ieder draagt verantwoordelijkheid: bij toerbeurt is men gastheer/gastvrouw. Daardoor zijn er bij de jongere groepen nooit ordeproblemen.
 - ◊ Het zijn duidelijke kernen, waarin men ook voor elkaar komt en (bv. bij ziekte) omziet naar elkaar.
 - ◊ Het thema wordt veelal in onderling overleg gekozen.
 - ◊ De predikant heeft een rol bij het groepsproces en bij de voorbereiding van het thema. De kringen zijn evenwel niet afhankelijk van de predikant: sommige kringen hebben een coördinatrice.
 - ◊ De gesprekken sluiten aan bij de belevingswereld van de deelnemers. Al pratend komt er verdieping. Geen gemoraliseer, noch hoorcollege door de predikant, maar dialogiserend en zelf-ontdekkend.
 - ◊ Er zijn geen rituelen (liederen, gebeden).
 - ◊ Veel deelnemers aan de kringen worden niet in de eredienst gezien. Ook niet-gemeenteleden zijn welkom. Sommige deelnemers komen van een andere (bv. RK) kerkgenootschap.
- Met de gemeente rond de Eudokiakerk wordt in feite alles (behalve het pastoraat) gezamenlijk gedaan. Alle kerkdiensten zijn SoW-vieringen: sinds advent 1999 bij toerbeurt in de beide kerkgebouwen.
- Er is een sterk diaconaat. ZWO-projecten. Bewustwording en acties. Goede contacten met het buurthuis. Millenniumnacht in de Eudokakerk. Amnesty. De diakenen zijn actief en voortvarend.
- Ook met de RK-parochie is er een goede samenwerking: o.a. jaarlijks twee gezamenlijke erediensten. Bij gastdiensten is er eucharistie. Pinksteren 2000 vierden SoW-gemeente en RK-parochie samen! Het helpt als pastores op dezelfde golflengte zitten.

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je er door te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- Het pastoraat / bezoekwerk is onvoldoende ontwikkeld. Er is veel verborgen eenzaamheid. De predikant is, mede door allerlei SoW-beslommeringen, vrijwel de enige die huisbezoek doet. De nieuw-ingekeomenen worden wel door gemeenteleden bezocht.
- De fusie duurt lang. Mensen hebben een verschillend tempo bij veranderingen, vooral als het om iets basaals als geloven gaat. Er wordt heel wat afgepraat. Relativering en humor zijn nodig om frustraties daarover te

temperen. Fuseren van bovenaf geeft het gevoel dat je “uit je huis wordt gezet”. Daarnaast zijn personele problemen er debet aan dat de beide gemeentes niet gelijk kunnen starten / optrekken.

- De kringen zijn losse schijven die niet met elkaar samenwerken. Weinig samenhang in de gemeente.
- Er is gebrek aan kader om de kringen te leiden / begeleiden.
- Het kerkgebouw is groot en hol: er is een grote afstand tussen voorganger en gemeente. De vespers in de Michaelskapel (tijdens advent en 40-dagentijd) bieden meer gelegenheid voor intimiteit. Een kapel leent zich meer voor rouw-, trouw- en stiltediensten.
- Zijn onze traditionele erediensten nog geschikt om alle mensen te bereiken? Is de preek niet contra productief? Moeten we niet veel meer een pallet aan diensten verzorgen: zangdiensten, stiltediensten, jongerendiensten, traditionele diensten?

1.2 De kracht van de gemeente rond de Detakerk

- De groep gemeenteleden is niet groot en niet jong, maar de *hechtheid* van deze vaste kern is bijzonder. Het is nu veel hechter dan vroeger toen de kerk vol zat. Deze hechtheid wordt gevoed door een aantal elementen: *onderlinge betrokkenheid, samen ergens voor staan, doorgaan ook zonder predikant.*
- De gemeente kenmerkt zich door *onderlinge betrokkenheid*: het meeleven met elkaar, het op elkaar gericht zijn, ook al woon je ver van elkaar. Je kunt spreken van “echt omzien naar elkaar”. Naast de kracht van dit informele pastoraat is er een goede organisatievorm. De pastoraatgroep loopt aardig, ook al zijn er te weinig vrijwilligers: zorgen voor mensen die dreigen uit de boot te vallen. Het bezoekwerk is vooral gericht op de oudere gemeenteleden.
- De gemeente ervaart *het samen ergens voor staan*. Wat kunnen we aan goeds tot stand brengen? We zijn het tijdperk van onderling gekrakeel voorbij. Het gaat er niet zozeer meer om ‘wie gelijk heeft’. Liturgische en maatschappelijke strijdpunten hebben plaats gemaakt voor een vreedzamer en mildere vorm van gemeentezijn, gericht op opbouw.
- Het *doorgaan ook zonder predikant*, wordt als een kracht en als een zorg ervaren: we kunnen het ook zonder predikant, maar hoe lang houden wij dit vol? Zonder predikant wordt een gemeente uitgedaagd om zelfredzaamheid te betrachten. Gemist worden o.a. de stimulans en de steun van een eigen predikant. Opmerkelijk is het gegeven dat ook niet-ambtsdragers deel uitmaken van de kerkenraad: vertegenwoordigers van de verschillende werkgroepen (‘vorming en toerusting’, kindernevendienst’, ‘liturgiegroep’) vergaderen mee.
- *Vorming en toerusting* lopen goed in de Detakerk. Er is een leuke groep, met veel kader, die voor een gevarieerd aanbod zorgt. Er zijn talloze activiteiten met een grote variëteit aan onderwerpen, voor hoofd, hart en handen. De mensen komen niet omdat ze lid zijn, maar uit interesse voor het onderwerp. De animo is wisselend.
- De *liturgische vormgeving* van de erediensten krijgt veel aandacht. Er is een liturgiecommissie die o.a. heeft gezorgd voor een doopliturgie, een avondmaalsliturgie en een liederenmap. De bloemschikking krijgt een bijzondere zorg. De samenwerking met de kindernevendienst is intens. De kinderen hebben aan het begin en aan het eind van elke dienst een actieve rol. Er is een cantorij.

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je erdoor te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- *Weinig kinderen en jonge mensen*. Er is geen jeugd, er zijn nauwelijks catechisanten. De jeugdclubs en het verenigingsleven zijn verdwenen. Alleen de kindernevendienst loopt goed.

- *Het diaconaat is niet het sterkste domein van ons kerkenwerk.* De wijkgemeente participeert in het project Velve-Lindenhof, maar dit moet zich nog verder ontwikkelen.
- *De gemeente is klein.* Er is een gebrek aan vrijwilligers voor het bezoekwerk.
- *De gemeente is geen doorsnee van de Enschede bevolking.* Arbeiders worden gemist, we spreken geen Twents. De sociaal economische status van de gemeenteleden ligt gemiddeld hoger.
- De grote gehechtheid kan tot gevolg hebben dat andere gemeenteleden zichzelf buitensluiten / zich buiten gesloten voelen. *Is er een tweedeling van trouwe kerkgangers en andere gemeenteleden?*

1.3 De kracht van de gemeente rond de Eudokiakerk

- Het oude netwerk van *Onderling Dienstbetoon* (gereformeerd bezoekwerk) bestaat nog steeds en werkt nog. Dit is de grote kracht van de Eudokiakerk. Het stelt de gemeente in staat om dicht bij de eigen mensen te blijven. Ouderlingen en pastoraal werker kunnen hun werk doen dankzij dit netwerk. Het slagen van de samenvoeging van Apostel Thomas- en Eudokiakerk is afhankelijk van een kleinschalige opzet van nieuw wijkwerk met respect voor genoemde traditie.
- De gemeente heeft een *duidelijke identiteit* die bij CK/KAZ te boek staat als conservatief¹. Die identiteit maakt o.a. dat de wijkkerkenraad een hechte club is, ook al is er weinig kader. Ook hechten veel mensen aan een goede bijbelse prediking in de lijn van de traditie en laten ze dat weten ook. Het eigen kerkgebouw is een bevestiging van die eigen identiteit. Verlies ervan betekent meer dan verlies van een gebouw.
- De *sociale status* van de meeste gemeenteleden is vrij *laag*. De kracht daarvan is een relatief groot gevoel voor gezamenlijkheid en er is sociaal gezien geen echte kloof met de woonomgeving. Dat biedt kansen voor het diaconaat, ook al ligt daar nu duidelijk niet de prioriteit²
- Een *onderstroom van jonge mensen*, hoe smal ook, vraagt om een ander soort wijkgemeente, met een sterker accent op gespreksgroepen en kringenwerk dan op de zondagse kerkdienst. Voor hen speelt de gereformeerde identiteit niet of nauwelijks een rol en het samengaan met de Apostel Thomaskerk had gisteren al een feit mogen zijn. Een enkeling is in staat de brug te slaan tussen jong en oud, nieuwe wegen en traditie omdat ze beide van binnenuit kennen.

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je er door te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- Dreigende *verstarring* van de identiteit.
- *Onzekerheid* over behoud van het kerkgebouw.

1.4 De kracht van de gemeente rond de kapel in Lonneker

¹ Er werd een grote kloof geconstateerd tussen CK/KAZ en het grondvlak in de wijkgemeente: “Te snel wordt met het etiket ‘conservatief’ het onvermogen van de CK/KAZ verhuld om te communiceren met het grondvlak. Niet dat er sprake is van kwade wil, maar men weet gewoon niet wat er leeft. Er wordt te veel over SoW gesproken en er is te weinig oog voor de veelkleurigheid van identiteiten.”

² Er zijn een aantal diakenen met visie en daadkracht in Eudokia- en Apostel Thomaskerk. Verder is er in het verleden met het buurthuis ‘de Boei’ een samenwerking geweest op het vlak van pluriforme samenleving: een inspirerende tijd met helaas te weinig doorwerking binnen de gemeente.

- Lonneker is een gemeente waar men wil vasthouden aan wat zich in de loop der jaren als duurzaam heeft bewezen, zonder de pretentie te hebben in alle opzichten een antwoord te hebben op de huidige ontwikkelingen in de SoW-kerk van Enschede.
- Lonneker is een gemeente die gekarakteriseerd kan worden als gematigd rechtzinnig. Men geeft elkaar in geloofszaken graag de ruimte en heeft niet de neiging om elkaar daarin de maat te nemen. (Er heerst een soort dorpsse gemoedelijkheid ook al valt een deel van de stad onder deze hervormde wijkgemeente)
- Men staat open voor de visie van de huidige wijkpredikant dat het de taak is van de gemeente om te verkondigen, dat de God van de bijbel een God is, die niet gediend wil worden, maar die zelf in de Mensenzoon aller mensen dienaar is geworden.
- In Lonneker is men zeer gehecht aan kleinschaligheid: de betrokkenheid van mensen wordt er door bevorderd.

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je er door te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- Er is grote behoefte aan individueel pastoraat, waar - jammer genoeg - door de beperkte werktijd van de predikant niet volledig aan kan worden voldaan.
- De gemeente als leerschool voor het geweten (vorming en toerusting) krijgt wel aandacht, maar men is al gauw bang dat er “te moeilijk” wordt gedaan. Een bijbelkring loopt goed, maar de belangstelling voor deze zaken zou beslist groter kunnen zijn.
- De gemeente als oefenplaats voor maatschappelijke betrokkenheid van Christenen komt door de betrekkelijk geringe omvang van de groep minder sterk naar voren.

1.5 De kracht van de Oecumenische Geloofsgemeenschap Helmerhoek

De Oecumenische Geloofsgemeenschap Helmerhoek (OGH) is een gemeenschap waarin de drie betrokken kerkgenootschappen (Gereformeerd, Hervormd en Rooms Katholiek) als gelijkwaardige partijen participeren. Daarbinnen kun je spreken van een SoW-gemeente, een federatie, niet om een apart protestants blok te vormen, maar om de mogelijkheid te hebben een predikant te benoemen. De OGH heeft vanaf de start van de wijk Helmerhoek gefunctioneerd als een oecumenische geloofsgemeenschap die, vanuit de wekelijkse vieringen rond de Maaltijd van de Heer, gemeente van Christus wilde zijn. Het is een oecumene, gevoed vanuit de traditie. Naast *de oecumene als drijfveer* is er *de erkenning van de traditionele waarden*.

- Er is dan ook *veel aandacht voor de vieringen*. Om beurten gaan de katholieke en protestantse pastores voor, gebruik makend van het dienstenboek van de OGH. In de vieringen vinden we naast protestantse ook veel rooms katholieke elementen, die een vaste plek hebben gevonden:
 - ◇ elke week een Maaltijd van de Heer (waarin de gemeente in de kring staat);
 - ◇ men wenst elkaar de vrede van Christus;
 - ◇ tijdens de Evangelielezing staat iedereen;
 - ◇ de gezongen acclamatie;
 - ◇ de liederen komen uit protestantse en katholieke liedbundels;
 - ◇ er is meer voorzang door de pastores;
 - ◇ bij het dopen wordt de dopeling ook gezalfd.

Men ervaart een rijkdom aan symbolen en een gezonde spanning van de twee tradities. In de loop van het jaar zijn er een achttal bijzondere vieringen (I.T.C., Taizé, projectvieringen, enz.)

- In feite is *al het kerkenwerk oecumenisch* van opzet: nieuw-ingekomen bezoek, contactpersonenwerk,, gespreksgroepen, soos, de cantorij, catechese (er wordt al begonnen bij 7/8-jarigen: maaltijdcatechese), clubwerk, kinderevendienst (twee leeftijdsgroepen), de actie Kerkbalans, pastoraat/diaconaat, de eigen infobulletin (naast het parochieblad en Kerkenspraak), en. De OGH heeft als beleidsorgaan een Raad waarin o.a. de drie kerkelijke gezindten in vertegenwoordigd zijn. De raadsleden (geen ouderlingen, noch diakenen) zijn enerzijds vertegenwoordigers van werkgroepen, anderzijds afgevaardigden naar stedelijke organen. Deze volledige oecumenische structuur maakt het direct samengaan met één van de andere protestantse wijken in een groter verband, zoals het COSS-rapport voorstelt, eigenlijk onmogelijk.
- Een ander bijzonder gegeven van de OGH is *de koppeling met Mediant*, het psychiatrisch ziekenhuis dat in de wijk staat. De patiënten/bewoners kunnen met alle activiteiten meedoen: vieringen, pastorale dienst / geestelijke verzorging: thema-avonden, bloemschikken. De OGH verzorgt de begeleiding van de bewoners naar de vieringen. Uitgangspunt is dat de protestantse voorganger zowel werkzaam is in de OGH (wijk) als binnen het Mediant. Zo gaat ook de pastor van Mediant voor in de vieringen van de OGH. Gezamenlijk houden OGH en Mediant af en toe een actie (bloembollenactie in de wijk). De OGH maakt (voor een deel kosteloos) gebruik van de faciliteiten van Mediant: de theaterzaal voor de vieringen, het restaurant als ontmoetingsplaats (koffiedrinken voor de viering), reproafdeling, vergaderzalen, etc..

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je er door te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- Het elan van de start van de OGH is wat verdwenen. De tweede generatie is wat meer consumerend dan initiërend. Er is een kleine actieve kern. We doen het hoogst nodige / de energie raakt wat op. Het werk stagneerde wat tijdens de ziekte van de voorganger.
- Er zijn vragen/zorgen over de toekomst. Hoe moeten we verder? Wat willen we uitstralen? Nieuw beleid? Nieuwe activiteiten? Willen we een wijkgemeente zijn of een sectorkerk? Punt van aandacht is, mede gezien de huidige situatie betreffende Ds. Harry Jaspers Focks, de koppeling van de functie van de protestantse voorganger tussen werken in de wijk en binnen Mediant. Mocht n.a.v. de COSS-discussie schaalvergroting verder uitgewerkt moeten worden dan zou samenwerking met Enschede-Zuid misschien de eerste te onderzoeken optie zijn. Mede gezien onze reeds bestaande samenwerking met de Parochie Verrijzenis des Heren, waarvan het Rooms-Katholieke deel van de OGH formeel deel uitmaakt.
- De samenhang in de gemeente kan beter, de continuïteit is niet gewaarborgd: het kerkbezoek is wisselend (soms voorganger gebonden), de voorgangers variëren. Je kunt elkaar zo een aantal weken niet ontmoeten. Ook kan de communicatie tussen Raad en gemeente beter.
- Het ontbreken van een eigen gebouw is nadelig voor de eigen identiteit. Het theater van het psychiatrisch ziekenhuis vormt voor sommige mensen een drempel om de vieringen mee te maken.

1.6 De kracht van de gemeente rond de Oosterkerk

- Er is een *kerngemeente*. Deze groep van ongeveer 60 mensen bezoekt trouw de zondagse vieringen. Zij kennen elkaar en worden door elkaar gekend, zonder dat er sprake is van ongezonde sociale controle (bijv. Roddel). De sfeer is gemoedelijk. Tijdens het koffiedrinken na afloop van de zondagse viering ontmoet men elkaar en wordt de onderlinge band onderhouden en versterkt.
- De *zondagse viering* is een centraal moment. Bijbeluitleg vanuit de Joodse wortels wordt als belangrijk ervaren en in praktijk gebracht. Er wordt werk gemaakt van de liturgie: een samenhangende opbouw van de viering op het rime van het kerkelijk jaar en ondersteund door de cantorij. De paascyclus is er al lange tijd niet meer weg te denken.

- De Oosterkerk is *geen bolwerk*. De gemeente heeft in haar geschiedenis met samenvoegingen te maken gehad (Trefpunt, Grote Kerk, Oosterkerk). Het besef is aanwezig niet “het één en het al” te zijn. Er is aandacht voor de wereld om haar heen zoals in de werkgroep Kerk en Wijk en in de oecumenische contacten met de Goede Herderparochie en met Pardubice (Tjechië), ook al zijn de lijntjes kwetsbaar.
- Het *leerhuis* is er vooral om thuis te raken bij de Joodse wortels van de bijbel. Het wordt bezocht door mensen uit de kerngemeente. In de samenwerking tussen Vredeskerk, Lonneker, Oosterkerk en DETA-kerk (VLOD) liggen kansen om die kracht te delen.
- De *predikant* is van grote betekenis. Hij past op het profiel van de gemeente en versterkt de aanwezige kwaliteit, m.n. op het gebied van bijbeluitleg en liturgische vormgeving. Er is in die zin sprake van continuïteit in de opvolging, maar ook van vernieuwing (gebruik van e-mail, snelle informatieverzorging etc.)

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je er door te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- Weinig kinderen en jonge mensen. Er is aandacht voor de kinderen in de zondagse (neven)dienst, maar hun aantal is gering (soms twee, soms zes).
- De Oosterkerk is geen bolwerk, maar heeft wel een hoge drempel voor buitenstaanders door het hoogliturgisch karakter.
- De kerngemeente houdt zichzelf in stand. Het belang van overleven maakt een gemeente al gauw naar binnen gericht, ook al heeft ze wel degelijk oog voor de wereld om haar heen.
- Gebrek aan kader om nieuwe uitdagingen op te pakken.
- De gemeente heeft een brede rand. Het zicht van het centrum op de rand en van de rand op het centrum wordt minder.

1.7 De kracht van de gemeente rond de Opstandingskerk

- *Pluriformiteit* op verschillende niveaus.
De Opstandingswijk beslaat de wijken Tweckelerveld (inclusief het Zwik) en Bolhaar. Hoogeschoold en laaggeschoold, hoge inkomens en lage inkomens ontmoeten elkaar. Voor beide groepen geldt in zekere zin wat iemand mij pas zei: “*Door de week kom ik alleen mensen tegen uit de eigen sociale laag, dat maakt de ontmoetingen binnen de Opstandingskerk zo kostbaar.*” Het is bepaald geen ‘gemiddelde’ gemeente. Dat betekent dat niemand de norm in handen heeft en ook vreemden het gevoel hebben dat ze welkom zijn. Verder verschilt de geloofsbeleving sterk: rationeel en bevindelijk, vrijzinnig en orthodox, geloven naast elkaar (en op goede momenten misschien ook wel *in* elkaar). De één omarmt een verzorgde liturgie, de ander vindt het niet belangrijk of verlangt naar het oude vertrouwde (genadeverklaring en 10 geboden). In de geschiedenis van de Opstandingskerk hebben orthodox en vrijzinnig met elkaar leren samenwerken door het gezamenlijk gebruik van één kerkgebouw, en later hebben gereformeerd en hervormd hetzelfde gedaan. Die ‘kunststukjes’ werpen nog steeds vruchten af: openheid.
- *Kerkgebouw* als centrale ontmoetingsplek.
De kerkdiensten op zondag worden relatief goed bezocht. De ontmoetingsruimte en de kerkzaal vormen één geheel. Er is elke zondag koffiedrinken na de kerkdienst. Het vermoeden bestaat dat meerderen speciaal voor dat moment komen. Het leeft en beweegt. Er wordt gediscussieerd, bijgepraat en er worden - staand of zittend - dingen geregeld. Een enkele keer komt het in de buurt van een gemeentevergadering, maar het informele overheerst.
Andere sociale activiteiten zijn hiermee verwant: Het koor “Halleluja” oefent er waarbij de pauze minstens zo

belangrijk is als het zingen. De jaarlijkse fietstocht en avondwandelingen beginnen en eindigen in de ontmoetingsruimte van de Opstandingskerk. Maaltijden op hoogtijdagen (met moslims, met sūryoye, met elkaar) vinden daar plaats.

Verder staat het kerkgebouw in het centrum van de wijk Twekkelerveld: een kwetsbare wijk met steeds minder sociale samenhang en een lage sociaal-economische status. Maar ook de nabijheid van de UT

- *Open kerk-zijn* als rode draad van de laatste jaren.
De laatste jaren is de kreet ‘open kerk’ terug te vinden in de jaarthema’s van de Opstandingskerk. Er wordt geprobeerd de openheid naar elkaar te vergroten om de verschillende gaven productief te maken. Er wordt meer aan netwerken gedaan en minder afgeschermd. Dit proces gaat gelijk op met de poging open te gaan naar buiten, naar de woonwijk en de stad. Ook hierin was al een traditie, maar toch meer aan de rand dan vandaag (werkgroep “Kijk op de Wijk”): groep thuisvrijwilligers voor vluchtelingenwerk, relatie met moslims in de buurt (samen eten, Ramadan-groet), een bondgenootschap met een basisschool in de wijk, inzet voor nieuwbouw van het winkelcentrum etc. Dit jaar loopt het ‘verspietersproject’: via interviews met sleutelfiguren in Twekkelerveld een goed beeld krijgen van wat er werkelijk leeft in de woonwijk, en daarnaast op bezoek gaan bij kerken in andere steden waar ook vorm en inhoud gegeven wordt aan een open kerk.
- Aanwezigheid van *Kader* zowel op praktisch als inhoudelijk vlak. Er zijn theologisch geschoolde mensen die zich inzetten in kringenwerk en kerkenraad, er zijn mensen met muzikale kwaliteiten, organisatorische kwaliteiten en mensen die klussen en het gebouw een warm hart toedragen.

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je er door te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- De gemiddelde leeftijd van de dragende groep is vrij hoog, ook al ontbreken jongere mensen niet.
- Het animo om deel uit te maken van de wijkkerkenraad is gering.
- Omdat vacatures worden ingevuld vanuit de dragende groep (zij voelen zich het meest verantwoordelijk), is de kans aanwezig dat er talenten buiten beeld blijven die zich (bewust) meer aan de rand ophouden.

1.8 De kracht van de gemeente rond de Verrijzeniskerk

- De gemeente in Enschede Zuid (Wesselerbrink, Stroinkslanden) is al vele jaren een Samen op Weg-gemeente. Men voelt zich één gemeente. Het onderscheid in Gereformeerd of Hervormd speelt eigenlijk geen rol. De samenwerking is heel goed tot stand gekomen. Dat is mede te verklaren door gemeenschappelijke inspiratie, ‘geleidelijkheid’ in het veranderingsproces, respect voor de ander en ruimte voor pluriformiteit in de gemeente.
- De gemeente / de kerkenraad is een betrokken groep die zich geïnspireerd weet om, vanuit het geloof (o.a. de Bergrede), zich in te zetten voor (mensen en activiteiten van) de kerk en anderen. Door actieve betrokkenheid en met warmte en humor inspireert men ook elkaar: om samen kerk te zijn en om samen, al denkend en handelend, vorm te geven aan een boeiend proces.
- Het veranderingsproces kenmerkte zich door geleidelijkheid: stap voor stap, zonder te forceren, werd er gekeken naar wat samen kon. Met passend geduld konden bepaalde activiteiten lang afzonderlijk voortgang vinden. Zo is men nu pas bezig de pastoraatgroep samen te voegen.
- Er is respect voor (de identiteit van) de ander. De eigen geschiedenis van de ander wordt gerespecteerd. Er is respect voor de kwaliteiten van de ander; men erkent de toegevoegde waarde van de onderlinge verschillen. Ook is er acceptatie van andere meningen.
- In deze SoW-gemeente is er dan ook ruimte voor pluriformiteit. De verschillende vormen van geloofsbeleving zijn in deze gemeente aanwezig en worden gerespecteerd. Ook de eredienst kenmerkt zich niet door uniformiteit (geen strakke liturgie, noch leerstellig vermaan): er is een verscheidenheid aan vormgeving; het persoonlijk denken wordt gestimuleerd.

- De omvang van de wijkgemeente biedt mogelijkheden voor voldoende activiteiten:
 - ◇ Goede 'kerkgang' met veel kinderen.
 - ◇ Veel vrijwilligers die meewerken.
 - ◇ Veel groepen (voor meerdere leeftijden) waar men terecht kan.
 - ◇ Er is veel aandacht voor de jeugd: kindernevendienst, jeugdkerk, clubwerk, sing-in.
 - ◇ Aandacht voor pastoraat (bezoekwerk) en diaconaat (ook hulp aan buitenkerkelijken).
 - ◇ Kerktelefoon en bandrecorderdienst.

- De geografische ligging van de wijkgemeente is helder: duidelijke wijken in Enschede Zuid. Het kerkgebouw ligt centraal, naast markt en Wesselernering: zichtbaar, parkeergelegenheid. Er zijn contacten met de buurt:
 - ◇ Betrokkenheid gezinsvervangend tehuis.
 - ◇ De Schalm is open op zondagmiddag en donderdagmorgen (markt).
 - ◇ De kerk is betrokken bij (gemeentelijke) veranderingen in de buurt.

Tegenover de kracht staat de zwakte. Het gaat er niet om die te verdoezelen, maar ook niet om je erdoor te laten verlammen. Zwakte is geen doem. Het is een kans, een uitdaging waar de tijd en de stad je voor stelt:

- Iedereen dient zich thuis te voelen. Door de massaliteit kun je de mensen die aan de rand staan moeilijk zien.
- Een hechte kern maakt het voor 'buitenstaanders' moeilijk om binnen te komen.
- Zijn we niet teveel naar binnen gericht?
- Er is geen goede opvang van o.a. nieuw ingekomenen.
- Goede communicatie blijft een aandachtspunt.
- Wat heeft de kerk de (oudere) jeugd te bieden? Het meedoen van de jeugd in de ochtenddienst.
- Over het algemeen is er met vertrekkende kerkenraadsleden geen contact meer. Kennis gaat verloren.
- Gaan we wel met onze tijd mee? (bijv. t.a.v. informatie- en communicatietechnologie).

1.9 De kracht van de gemeente rond de Vredeskerk

1.9.1 Interview gehouden met 5 dames van de *Opendeur gespreksgroep* over creativiteit en activiteit in de Vredeskerk.

De introductie ging vlot. De dames kwamen goed aan het woord en hebben gezegd, wat ze wilden zeggen. Sfeer was ontspannen.

Op de verschillende vragen was te merken, dat ze behoorlijk geworteld waren in de Vredeskerk. Ontmoeting met gemeenteleden was voor de meeste belangrijk. Een enkeling maakte de opmerking, dat men dit "*wij gevoel*" ook in andere gemeenten kan hebben. Het bindende element was het bij elkaar zijn rond het evangelie.

Er waren aardige en vriendelijke mensen en er was *zorg voor elkaar*. Er zou beter en meer gestructureerde zorg kunnen zijn in het pastoraat. In de Vredeskerk was dit niet aanwezig. Dit betekent niet, dat er geen pastorale zorg werd gedaan. Men keek wel naar elkaar om, het was echter niet gestructureerd.

Binnen de kerk, dit was het eerste onderwerp, was er ook *gezamenlijk koffiedrinken* na afloop. Er was het bezwaar, dat het vaak te vol was en er sprake was van groepvorming, je kwam er als buitenstaander niet tussen. Het merendeel vond het koffiedrinken goed.

Tijdens de perioden dat er geen predikant was, zakte de activiteiten niet in, maar deze werden vaak sterker. De *wisseling van predikanten* was prettig,

echter ook niet prettig, je moest je steeds instellen op een andere predikant, maar het was ook wel boeiend en spannend. Bij de Open deur groep was soms het gemis van een predikant aanwezig. We waren niet theologisch geschoold en soms waren er vragen, waar de groep met elkaar onvoldoende antwoord op wist.

Er is het gezamenlijk schoonhouden van de kerk en het bijhouden van de grote tuin rond de kerk. Het *onderhoud* geschiedt in een gezamenlijke inspanning en leveren van mensenkracht.

Verder werden de interne activiteit, zoals kindernevendienst, jongerengroep gewaardeerd. Zo ook de startzondag en de medewerkersavonden. De voorbereidingen voor de bazaar en het houden van de bazaar hebben grote invloed door de *gezamenlijke inspanning*.

De vraag blijft: hoe blijf je, of word je als kerk aantrekkelijk voor bijv. jongeren en buitenkerkelijken. De externe activiteiten van de Vredeskerk, waren de contacten met Altstätte, Potsdam, gescheidenen in de samenleving, Syrisch Orthodoxe gemeente.

Binnen de Vredeskerk is er een behoorlijke vitaliteit. De zangdiensten die werden georganiseerd kregen een grote waardering. Jammer genoeg zijn deze gestopt.

1.9.2 Op de *gemeentedag* werden een aantal vragen gesteld (multiple choice)

Er zijn 15 formulieren opgehaald. Deze vragen heb ik gerubriceerd en de volgende antwoorden werden gegeven: Sommigen gaven twee antwoorden!

Wat is het leuke van een gemeentedag?	
Met elkaar als gemeente beleven:	12
Met elkaar kennismaken	1
Plezier met elkaar hebben.	4
Wat betekent COSS?	
Commissie organisatorische structuur van Samen op weg Enschede	14
Hoe denkt U over samenwerking in SOW verband?	
Samenwerking kan heel positief werken	14
Het zal wel moeten i.v.m. financiën	1
Vindt U een eigen predikant belangrijk?	
Erg belangrijk	13
Tamelijk belangrijk	3
In het COSS rapport wordt voorgesteld om wijken 2 aan 2 te koppelen. Wat vindt U hiervan	
Een goed idee.	5
Het is beter om de wijken zelfstandig te laten.	3
Vredeskerk moet zoveel mogelijk zelfstandig blijven	6
Wat heeft Uw voorkeur bij nauwere samenwerking met een andere wijk?	
Met zuid (Verrijzenis)	1
Met Oost, Oosterkerk, Lonneker, Deta)	5
Het maakt mij niet uit.	7

1.9.3 vragen aan de *wijkkerkenraad*

De scriba heeft het voorstel aan de kerkenraad omgezet in vier vragen:

- Waarin vind jij dat de kerk zich van zijn beste kant laat zien?
- Waarom zit jij in de kerkenraad?
- Wat is jouw specialiteit?
- Waar ben je goed in?

Aan deze vragen is nog toegevoegd:

- Zou je een zwak punt kunnen noemen van de kerkenraad.

Samengevat:

- Waarin vind je dat de kerk zich van zijn beste kant laat zien?

De meningen waren verdeeld.

- ◇ Voor velen is de kerk een steunpunt, waarin het pastoraat belangrijk is.
- ◇ Het samen zijn in een wekelijkse dienst, waarbij je wilt aansluiten of niet.
- ◇ Geen starre patronen, ieder vindt er wat en kan daar aan meedoen of niet.
- ◇ Het aanbieden van een vorm van "gezelligheid",
- ◇ ook door het koffiedrinken aan het einde van de dienst.
- ◇ Het bieden van zorg en aandacht.

- Waarom zit je in de kerkenraad?

Deze vraag is binnen dit interview niet voldoende uitgespit,
De kerkenraad heeft dit punt wel opgepakt als een mogelijk begin
van een intern gesprek over het functioneren van de kerkenraad.
De gegeven antwoorden waren divers:

- ◇ Een bijdrage leveren aan het functioneren van de kerk in zijn geheel.
- ◇ Belangstelling in de gemeenschap van de Vredeskerk.
- ◇ Versterking van het eigen geloof.
Sturen van de het geloof in de gemeenschap.
- ◇ De vraag om lid te worden van de kerkenraad werd ervaren als een uitdaging.
Het werk van de kerk ook eens van binnenuit bezien.
Voor anderen bezig kunnen zijn.
- ◇ Voor het eigen plezier; het is een groot stuk van mijn leven

- Wat is jouw specialiteit?

- ◇ Het bezig willen zijn voor de kerk, vaak in materieel en organisatorisch opzicht en minder in het pastoraal bezig zijn.
- ◇ In de samenwerking mensen tot hun recht laten komen.
- ◇ De noodzaak om technisch bezig te zijn (bijv. onderhoud van gebouwen) en anderen daarin te stimuleren.
- ◇ Ouderenwerk en omgaan met mensen in het algemeen.

- Waar ben je goed in?

- ◇ Het leggen van contacten en conflicten niet uit de weg gaan.
- ◇ Luisteren en regelen.
- ◇ Een enkeling vond dit een rare vraag: "Je kunt dat niet van jezelf zeggen." Of: "Dat moet een ander maar zeggen."
Het omgaan met mensen.

Uit de antwoorden op de vragen blijkt dat er een sterke gerichtheid naar binnen is en er weinig impulsen uitgaan naar buiten. Er zijn wel degelijk kontakten over de grens van de eigen gemeente, maar daar klopt niet het hart. Door de kerkenraad zelf wordt opgemerkt, dat het pastoraat in de kerk zeker aanwezig is, maar nog niet echt gestructureerd. De komst van de nieuwe predikant draagt bij aan verbetering, maar het pastoraat moet niet alleen gedragen worden door de predikant. De zorg voor de kerkgangers en de nieuwelingen was bijv. sterk komen te liggen bij één pastoraal medewerkster. De kerkenraad is bezig de pastorale zorg wat te verbreden. Een aantal kerkenraadsleden voelt zich niet tot het pastoraat aangetrokken, maar veel meer tot het organisatorische deel.

- Zou je een zwak punt kunnen noemen van de kerkenraad?

Door verschillende kerkenraadsleden werd gesignaleerd, dat de communicatie tussen de kerkenraad en de gemeente niet een eerste prijs verdient. De opmerking: “Maar er is toch Samenspraak.”, werd niet als voldoende gezien om de gemeenteleden goed op de hoogte te houden wat er zich op het niveau van kerkenraad of CK/KAZ afspeelt. Het is nodig om naar vormen te zoeken om verbetering te brengen in deze relatie. Sommige kerkenraadsleden constateerden, dat de kerk bezig is een institutie te worden die meer met zichzelf bezig is dan openheid te laten zien. Een oorzaak daarvan is ook, dat de kerkenraadsleden zelf op zoek gaan naar vervanging of aanvulling van de kerkenraadsleden. Er is verleden jaar een enquête geweest met de vraag, waar de gemeente de voorkeur aan geeft, of benoeming door het aanwijzen van kandidaten door de gemeente of de kerkenraad de volmacht te geven om daar zelf voor te zorgen. De gemeente sprak zich uit voor het laatste. Het lukt wel, om gemeenteleden te betrekken bij het uitvoeren van de noodzakelijke werkzaamheden voor de kerk. Algemene oproepen helpen niet echt. Je moet de mensen persoonlijk aanspreken. Het aantal vrijwilligers is meer dan 100. Dat bewijst dat de communicatie ook weer niet slecht te noemen is.

2. Gesprekken met ds. H. Oortgiesen en prof. J. Pasveer

2.1 Gesprekken met ds. H. Oortgiesen

Op 11 november '99 vond het eerste gesprek plaats aan de hand van de geformuleerde opdracht. De inzet vormde het tweede deel van de opdracht: *“een beeld te krijgen van ontwikkelingen in steden en plaatsen elders in het land als mogelijke spiegel voor Enschede.”*

Een steeds terugkerend probleem in de kerken is dat het de financiën zijn die nopen tot zelfonderzoek, terwijl er tegelijkertijd een tendens zichtbaar wordt van het koesteren wat we nog hebben (behoud van de eigen identiteit van een wijkgemeente, gebonden aan een kerkgebouw). Beleid maken naar de toekomst wordt in dit spanningsveld extra ingewikkeld. Idealerweise zouden de financiën het beleid moeten volgen en niet omgekeerd.

Het is daarom niet toevallig dat inspirerende voorbeelden van elders, die worden genoemd, uit een situatie genomen zijn waar de financiën het beleid konden volgen: Ede en Barneveld.

In Ede zijn acht predikanten werkzaam. De identiteit wordt zichtbaar in de diverse wijken, rond een eigen kerkgebouw. Maar centraal geregeld zijn: Vorming en Toerusting, Diaconaat en de Catechese-ondersteuning van de huiscatechetten. Op die terreinen zetten predikanten hun krachten centraal in. In Barneveld zijn zes predikanten werkzaam. Twee predikanten kunnen zich volledig toeleggen op beleid en toerusting (één van de drie hervormde predikanten en één van de drie gereformeerde predikanten). Vorming en Toerusting is ook hier centraal geregeld. Er is een wekelijks teamoverleg waarin het werk gecommuniceerd wordt.

Voordeel van het werken in teamverband met specialisaties voor predikanten is een grotere satisfactie in het werk (satisfactie tegenover sores). De ervaringen wijzen uit dat er een wervende kracht van uit gaat. Doordat predikanten over de grenzen van hun wijkgemeente werken, gaan ook gemeenteleden over de grenzen heen kijken. Ook de wijken krijgen zo een duidelijkere en meer gedifferentieerde identiteit. Niet elke wijkgemeente hoeft namelijk alles in huis te hebben. De ene vult de andere aan. Bijv. voor praise-avonden moet je bij wijkgemeente A zijn en voor een meer liturgisch of exegetisch ingestelde wijkgemeente moet je bij B zijn.

Enschede staat voor de uitdaging om ondanks de druk van bezuinigingen pro-actief beleid te maken in plaats van re-actief.

Op 5 januari jl. vond het tweede gesprek plaats aan de hand van de impressies van de wijkgemeenten die voorhanden waren en een mondeling verslag van het gesprek met prof. Pasveer. Het beeld dat naar voren komt van de wijkgemeenten is divers maar komt samen in een traditioneel kerkbeeld met een sterke gerichtheid op de kerngemeente. In verschillende impressies is het gezicht van de predikant waarneembaar. Waar gaat het om? Om de ‘domineeskerk’ die zo lang mogelijk in stand gehouden dient te worden? Of is de kernvraag: Wat voor kerk wil je zijn? Wat doet het er toe voor de mensen in de stad dat er in 2005 nog een SoW-gemeente is in Enschede? Op deze vragen zal in Enschede een antwoord gegeven moeten worden.

2.2 Gesprek met Prof. Pasveer

Op 30 december 1999 vond het gesprek plaats

Pasveer had zich verdiept in de papieren die hem waren toegestuurd: de impressies van de diverse wijkgemeenten (Apostel Thomaskerk en Helmerhoek op dat tijdstip nog niet voorhanden) en een verslag van het gesprek tussen de wijkpredikanten over kansen en knelpunten met het oog op de toekomst van de SoW-gemeente Enschede³.

Pasveer zegt een indruk te geven op basis van eigen analyse en indrukken.

De commissie is bezig een *voorlopige* analyse te maken van de bestaande situatie. Hoewel er aanknopingspunten in zitten voor de fase van besluitvorming, gaat het duidelijk om een voorlopige analyse.

Het kader waarbinnen gewerkt wordt is het S.O.W. proces, dat in Enschede onomkeerbaar is, ook al is er verschil in fasering tussen de wijken. Het COSS-rapport is een financieel rapport, met structurele kanttekeningen. Er moeten gemeenten samengevoegd worden en gebouwen worden afgestoten. De noodzaak om de tering naar de nering te zetten wordt algemeen ingezien. De grote vraag is: *hoe* gaan we verder binnen de randvoorwaarden (financiën en federatie)? Nodig is een inhoudelijke inhaalmanoeuvre. De instelling van de ‘denktank’ heeft hiermee te maken.

De sterke kant van de commissie is het werken van onderop: Welk beeld schetsen mensen van hun de eigen wijkgemeente? Wat is de kracht van deze gemeente? Het spreekt vanzelf dat dan ook de zwakke kanten ter sprake komen. De impressies geven een veelzijdig beeld, waarbij de delen elkaar niet bij voorbaat uitsluiten. De opgave waar Enschede voor staat is om met de beperktere financiële middelen de sterke kanten van de wijkgemeenten te behouden en de zwakke te verminderen (voorkomen dat die tot valkuilen worden). De kracht van de pluriformiteit is ook de zwakte.

In het predikantenoverleg is deze pluriformiteit met zijn sterke en minder sterke kanten ook aanwezig. Pasveer geeft aan wat hem in de impressies en in het verslag van het predikantenoverleg is opgevallen.

- teamvorming versus individueel werken: hoe zit het met het onderling vertrouwen? Is teamvorming bespreekbaar? Sluit het één het ander uit?
- specialiteit versus wijkpastor zijn
- Moet elke wijk zijn eigen predikant hebben?
- Kleine groepen versus het geheel: hoe verhouden die twee zich tot elkaar, zowel binnen een wijkgemeente als binnen het stedelijke geheel
- Binnen (eigen kring) versus buiten (diaconaat): moet diaconaat niet meer prioriteit krijgen dan het nu heeft? Die vraag is merkbaar binnen de kring van predikanten.
- Wat is de kern van gemeente-zijn? versus de pluriformiteit: moet er niet een inhoudelijke kern worden aangewezen waaronder de veelvormigheid gestalte krijgt? Iedere wijk en ook iedere predikant legt eigen prioriteiten.
- Er is behoefte aan een centrale leiding, klein in aantal, met lijnen naar de verschillende wijken en pastores. Niet één die “het wel even zal doen”, maar betrokken op het veld als een soort begeleidingsteam. De huidige AK voldoet daar niet voor.
- Centrum versus periferie: een spanningsveld met veel kanten (hoofdzaken - bijzaken, wijk - stad, naar binnen - naar buiten etc.)

³ Een rubricering van spanningsvelden op basis van het genoemde gesprek tussen de wijkpredikanten is bijgevoegd.

- Nieuwe processen versus in gang gezette processen: hoe doe je optimaal recht aan bijv. het VLOD-overleg?
- Hoe verhoudt zich wat met spoed moet worden aangepakt tot beleid op langere termijn?
- Wat is de plaats van het Citypastoraat?
- Wat is de realtie tot de oecumene?

Wat is de *kracht* van de minderheidspositie? Pasveer is juist terug uit Rome waar hij verder kennis gemaakt heeft met de Waldenzen (een protestantse minderheid). De minderheidspositie biedt z.i. kansen als aan de volgende criteria wordt voldaan: gedeelde visie, solidariteit, engagement, steun van buiten / bondgenootschappen met buiten.

Daarna geeft Pasveer een aantal punten aan, die belangrijk zijn voor het vervolg: opgaven waar de gemeente van Enschede voor staat.

1. De impressies verder uitwerken tot een analyse. De sterke en zwakke kanten van de gemeenten en ook van de predikanten moeten nauwkeuriger benoemd worden.
2. Benoemen van de spanningsvelden, zoals: team - eigen plek, wijk - stad, binnen - buiten en consensus daarover bereiken op bestuursniveau.
3. Doordenken van een aantal inhoudelijke zaken: Wat verstaan we onder de kern? Wat is de plaats van de eredienst in het geheel en in de onderdelen? Wat is netwerken (*werkwoord*) en welke visie op gemeente zit daarachter? Wat is de plaats van het diaconaat?
4. Uitbouw van teambuilding
5. Het maken van plannen voor 1 t/m 4.

Advies van Pasveer:

Huur een deskundige van buiten in voor enkele dagdelen per week, met name voor de begeleiding van een in te stellen werkgroep, die 1 t/m 4 nader moet uitwerken, plannen moet maken en de uitvoering ervan begeleiden. Investeren in het proces en in tijd met geld en menskracht is van groot belang, ook als het betekent dat een deel van de vacatures tijdelijk niet vervuld worden. Op deze wijze is de kans het grootst recht te doen aan gevoelens en emoties.

Bijlage

Van:
Kees de Boer
Evert Jan Veldman

Voor:
GPO

Betreft:
Gesprek over toekomst SoW Enschede

Datum:
4 januari 2000

Inleiding

Op 9 december jl. hield het GPO een 'flappen-gesprek' ('stille wand-discussie') over de toekomst van SoW Enschede aan de hand van, door de wijkpredikanten ingebrachte, visies op knelpunten en kansen. Dit gesprek is verwerkt in een verslag.

Kees de Boer en Evert Jan Veldman hebben op zich genomen een voorzet te geven voor het noodzakelijke vervolg van dit gesprek.

Uitwerking

Het verslag van het 'flappen-gesprek' is technisch van aard, in die zin dat woordelijk is weergegeven wat er op de flappen geschreven stond. In die veelheid hebben we gezocht naar de hoofdthema's waaronder alle opmerkingen gerubriceerd zouden kunnen worden. De hoofdthema's zijn *spanningsvelden* waarbij de uitdaging zit in het verder doordenken van die spanningsvelden zonder dat de ene pool de andere uitsluit. Het spanningsveld dat ons het meest aangaat is bijv. werken in *teamverband* - *individueel werken*. Daarbij gaat het dan niet om het wegstrepen van het één ten koste van het ander (waarbij je het spanningsveld kunstmatig opheft) maar om de spanning vruchtbaar te maken ter wille van de toekomst van SoW Enschede.

1. *teamverband - individueel werken*

- team als 'veilige plek' in plaats van de wijk?
- aandachtswijk of eigen wijk?
- **team nauwkeurig omschrijven en onderbouwen:**
 - specialisering? - samenwerking? - werkverdeling?**
 - gezamenlijke werkbespreking of teamvergadering?
 - uitwisseling van gedachten/werkwijzen of taakverdeling/specialisatie?
 - elkaar bemoedigen
 - vertrouwen nodig voor uitwisseling van gedachten/werkwijzen, c.q. werken in een team
 - discontinuïteit tussen teamverband en huidige structuur
 - is team niet te idealistisch gedacht? Is de predikant niet te veel een solist?
 - machtsconcentratie in team?

2. *wijkgemeente - stadsgemeente*

- wijkmodel vraagt om wijkpredikant: hoe klein kan een wijk zijn?
- lappendeken van wijkgemeenten/citypastoraat past bij predikantenteam?
- wijkgemeente kan niet zonder wijkpredikant?
- stadsgemeente heeft een goed geoutilleerd centrum nodig?
(uitvalsbasis predikantenteam)
- stadsgemeente in verre toekomst waarschijnlijk?

3. *kleine kernen - massale eredienst*

- eredienst als *een* vorm van gemeente-zijn naast andere?
- gebed en schriftuitleg blijft in elke vorm het hart van het gemeente-zijn?
- hoe houd je kleine kernen open voor wie de anonimiteit zoeken, c.q. buitenstaanders?

- vaste clubjes openbreken?
- veelkleurigheid/veelvormigheid organisch gegroeid?
- kracht van elke kleine kern afzonderlijk benoemen?
- netwerkmodel versus centrale organisatie?
- pluriformiteit vraagt om meer beraad tussen de gemeenten over de inhoud?
- hoe voorkom je dat een netwerk los zand wordt, of is dat al de realiteit?

4. *doelstelling van het kerk zijn:*

Wat is de kern in alle pluriformiteit? Naar binnen of naar buiten?

- “hoe krijgen we een kerk...?” roept in GPO meer reactie dan discussie op...?
- noodzaak betere PR? (Internet - Tubantia)
- is de kerk te verdeeld en verwond om te spreken?
- kan de kerk een platform voor gesprek bieden?
- ethisch beraad over maatschappelijke problemen?
- diaconaal werker / diaconaal predikant?
 - (elan - contact met de woonwijk herstellen - jongeren)
- verhouding citypastoraat - werk in de wijken? (contact optimaliseren)
- eerste taak: pastoraat aan wie aan de kant wordt / is geschoven?

Route

Wij stellen voor de genoemde spanningsvelden verder te doordenken, te beginnen met het eerstgenoemde:

teamverband - individueel werken. De retraite van 9-10 februari a.s. achten wij een uitgelezen kans om hiermee een begin te maken. Hoewel het thema dan afwijkt van het oorspronkelijke, ligt het o.i. heel dicht aan tegen de vraag: “Hoe sta je in je (pastorale) werk?”

De genoemde spanningsvelden hebben alles met elkaar te maken. Als je het over 1. hebt, heb je het over 2., en als je het over 3. hebt, heb je het over 4. Etc. De onderscheiding kan helpen om de gesprekken in het GPO helder te houden. De evaluatie van de retraite kan richting geven aan de fasering van de gesprekken, prioriteitstelling etc. Gezien de huidige situatie in SoW Enschede is het waarschijnlijk dat doordenking van de spanningsvelden en nieuwe wegen inslaan gelijktijdig moet gebeuren

3. Aanbevelingen

1. Bij teruglopende financiële middelen en daaruit voortvloeiende aanpassingen van de organisatie, *uitgaan van de kracht van een wijkgemeente* zoals die door haar leden wordt verwoord. Dit uitgangspunt sluit niet uit dat ook de zwakke kanten worden belicht (bijv. Hoe voorkom je dat de zwakke kanten een valkuil worden voor de aanwezige kracht?).
2. Zowel op het niveau van de wijkgemeente als op stedelijk niveau antwoorden zoeken op vragen als: Hoe bewaar je die kracht? Hoe valt die kracht vruchtbaar te maken voor de toekomst van de wijkgemeente, de toekomst van SoW Enschede en voor de stadswijk/stad? Aan welke randvoorwaarden (panden, poen en personeel) moet minimaal worden voldaan? Sleutelwoord hierbij is *communicatie*. Een plattere organisatie is gewenst, zowel op het niveau van de wijk als op stedelijk niveau. Als wijkkerkenraden zich gaan oefenen in het beraad met de wijkgemeente, zal dat ook uitstraling hebben op de communicatie tussen de wijkgemeenten. Communicatie is de voorwaarde om veranderingsprocessen vruchtbaar te laten verlopen.
3. *De vanzelfsprekende koppeling tussen een wijkgemeente en een wijkpredikant loslaten* ten dienste van de gezamenlijke verantwoordelijkheid (zoals verwoord in 2.) Niet alleen de wijkgemeenten hebben hun specifieke sterke en zwakke kanten, ook de predikanten. De diverse kwaliteiten van de predikanten zouden beter benut kunnen worden. Bij de vervulling van vacatures zou een belangrijke vraag kunnen zijn: “Welke specifieke kwaliteiten zouden we goed kunnen gebruiken om nog beter inhoud te kunnen geven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid?”
4. In verbondenheid met elkaar antwoorden zoeken op de vraag: “Wat is *de kern* van het gemeente-zijn?” En daaruit voortvloeiend de vraag: “Wat voor gemeente willen we zijn?” De impressies van de wijkgemeenten tonen een sterke gerichtheid op de kerngemeente. Maar is dat ook de kern van de zaak?
5. *Instellen van een stedelijk werkgroep* die als opdracht krijgt:
 - de impressies van de wijkgemeenten te completeren en uit te bouwen tot een *analyse* van de sterke en zwakke kanten.
 - de *spanningsvelden* (bijv. wijk-stad, kern-pluriformiteit, wijkpredikant-teampredikant, intern gericht- extern gericht etc.) te *benoemen* en consensus daarover probeert te bereiken op bestuursniveau, als mede over de vraag: Wat heeft prioriteit?
 - die nadenkt over de vraag naar *de kern* (zie 4.) en hoe deze vraag bespreekbaar te maken in de wijken en op stedelijk niveau.
 - die fungeert als begeleider bij de opgaven die SoW-Enschede zichzelf stelt
6. *Inhuren van een extern begeleider* met kennis van zaken op het gebied van opbouwprocessen binnen de kerkelijke gemeente om de stedelijke werkgroep (zie 5.) te begeleiden. Het aantal uren is afhankelijk van de opgave die SoW-Enschede zichzelf stelt. Gedacht kan worden aan één van de provinciale kerkelijk werkers van het RDC Overijssel, of aan een betaalde kracht indien, na overleg met de provincie, blijkt dat de zaak daarmee het best gediend is.